

REJT/JEL/KÉPEK '56 – A FORRADALOM TITKOS MŰVÉSZETE

címmel nyílt új kiállítás a Magyar Nemzeti Múzeumban az 1956-os forradalom 60. évfordulója tiszteletére.

A nagyszabású esemény kurátora, Gál Vilmos főmuzeológus írásos tárlatvezetése kíséri most végig a múzeum termein lapunk olvasóit, hogy aztán majd személyesen is felkeressék a fővárosban a patinás épületet.

GÁL VILMOS

ELTITKOLT MŰVEK '56-BÓL

A Magyar Nemzeti Múzeum új időszaki kiállítása reményeink szerint mérföldkő az 1956-ot bemutató emlékeztárak hosszú sorában. Mérföldkő, mert '56 képzőművészete eddig nem, vagy csak részben került bemutatásra múzeumi keretek között. Mérföldkő, mert 1956 képi világa ilyen hatalmas méretekben, ilyen installációs keretek között a múzeum történeti-tárgyi emlékei közé ágyazottan még soha nem volt megtapasztalható.

A kiállítás egy néhány évvel ezelőtt megvásárolt, kifejezetten 1956-ra vonatkozó tematikájú gyűjtemény bemutatására épül. A nagyjából *négyszáz darabos kollekción* mintegy százhetven grafikát, plakátot, akvarellt és olajfestményt válogattunk ki, s ez a hatalmas, reprezentatív együttes adja a tárlat gerincét. *Sümei György*, a téma avatott kutatója segítségével továbbléptünk saját anyagunk bemutatásának vágyán, a hazai és a külföldi közgyűjtemények, magángyűjtők, valamint számos művész, illetve örökös magángyűjteményéből kölcsönözve próbáltuk még teljesebbé tenni az 1956 képzőművészetét reprezentáló kollekción. Sümei György, aki valójában kutatásai és publikációi nyomán megalkotta 1956 virtuális képtárát (amelybe mintegy ezeröttszáz művet sorol), talán megnyugvást érezhet, hiszen ilyen keretek között, ennyi '56-os alkotás még soha nem szerepelt egymás mellett.

A tárlat a József Nádor Termekben, mintegy 700 m²-en, *öt teremben* kapott helyet. A kurátori koncepció szerint természetesen a kronologikus ív, illetve a jelentősebb csomópontok figyelembevételével csoportosítottuk az alkotásokat, miközben teret engedünk a képeknek mintegy keret adó gazdag, szuggesztív installációnak, amely szimbólumrendszerében egyrészt meg kívánta tartani a hagyományosnak mondható '56-os elemeket, ám néhány új ötletet is beemelt a kiállítás révén a köztudatba. (Így például az első terem ég felé nyúló létrái a több grafikán és fényképen is látható létrákra utalnak, amelyek a Sztálin-szobor talapzatához voltak állítva. A harmadik terem bejáratának és kijáratának kulcslyukai pedig a megtorlás szemektől elzárt, kegyetlen világába engednek bepillantást.) A falak színeivel, az installációs eszközök formavilágával, sőt, esetenként anyagával ugyancsak figyelemre méltó módon „játszott” a látványtervező, a fiatal, éles szemű, a kurátori koncepciót nagyon empatikusan fogadó *Pintér Réka*. Ezúton is köszönet illeti, hogy a magyar történelem eme fájdalmas, ám egyben felemelő, világtörténelmi epizódját a maga modern, fiatalos eszközeivel volt képes a látogatók számára plasztikussá, tapinthatóvá, már-már megfoghatóvá tenni.

Mindemellett a kiállítás alapkonceptiójában még egy fontos, megkezdhetetlen igény szerepelt: 1956 képeit a múzeum történeti-tárgyi anyagával együtt, azzal kontextusba helyezve kellett bemutatnunk, hiszen a Nemzeti Múzeum nem képtár, nem galéria, hanem történeti múzeum.

A kiállítás *első termében*, a Kodály Zoltán által komponált, s először a Nemzeti Múzeum lépcsőjén 1956. szeptember 6-án előadott műve, a Nemzeti Dal hangjai csendülnek fel, s maga az esemény is látható a híradó képsorain. Mivel e szimbolikus esemény helyszíne a Nemzeti Múzeum volt, ez a tény különösen érdekessé teszi számunkra.

Az első teremben haladva a forradalom első óráinak tüntetései eleve-
nednek meg grafikákon és fényképeken. A kurátori szempontok egyi-
ke szerint ugyanis megpróbáltunk néhány jelentős eseményt ábrázoló
művészeti alkotáshoz olyan, korabeli fényképeket társítani, amelyek
szinte ugyanabból a beállításból vették fel az eseményt és a helyszínt.
Fényképtári kollégáinknak köszönhetően ez a vállalkozás a várakozá-
sok feletti sikerrel járt, egészen elképesztő néhány esetben a rajzok és a
fényképek hasonlósága, pedig a rajz és a fénykép alkotója egy kivételtől
eltekintve nem egyezik.

Ugyanitt nagy teret szentelünk a Sztálin-szobor ledöntését ábrázoló
műveknek. Mind a rajzok és a festmények, mind a fényképek sokat-
mondók, ám a legerősebb elem mégis a kockakövekre helyezett kéz-
fej, a szobor legnagyobb, egyben maradt darabja, múzeumunk egyik
legfontosabb 20. századi, tárgyi emléke. A szobordöntésről több mű-
vész is megemlékezett műveiben. Borsos Miklós, a neves szobrász a
helyszínen készített vázlatokat. Rajzainak érdekessége, hogy azokat
még családja sem ismerte, csak halála után, irathagyatéka rendezése
közben kerültek elő. '56-os vázlatait értelemszerűen nem mutogathatta
fünek-fának: ha az életével nem is, de a szabadságával, illetve az eg-
zisztenciájával játszott volna, ha nyilvánosságra hozza azokat, főként a
Kádár-korszak első éveiben.

Egyébiránt a legtöbb művész hasonlóan titkolta, rejtette '56-ban ké-
szített képeit, de természetesen a forradalomról készült későbbi refle-
xiók is rejtve maradtak, vagy más címmel, más történelmi eseményhez
kapcsolódva merték csak bemutatni a művészek. Ezekről a későbbi ké-
pekről csak sejteni lehetett, hogy 1956 ihlette őket. Nem véletlen tehát
a kiállítás furcsa címe, amely az előbb elmondottakra utal, a titkolásra,
az elrejtésre, illetve a dekódolásra.

Az első teremben Baranyai András, illetve Marosán Gyula megren-
dítő képei már a Kossuth téri vérengzést idézik, s itt tűnnek fel András
Tibor grafikái és festményei is, aki a várost járva valódi hadifestőként
dokumentálta az eseményeket. András Tiborról készült különben az
egyik (ha nem a legfontosabb) fénykép, amely képzőművészt örökített
meg munka közben az 1956-os, pesti utcán. A képet egy svéd fotóripor-
ter, Anders Engman készítette, maga sem tudva, kit kapott lencsevégre.
A rejtélyre kiállításunk megnyitóján derült fény, amikor az András Ti-
bor-képek kölcsönadói, a művész gyermekei megdöbbenve ismertek rá
a fogadófalon óriás fotón üldögélő apjukra.

Ilyen hozadéka is van a kiállításnak, no és persze olyan is, amint
ismeretlen, a forradalmat megélt-átélt honfitársaink egy-egy emlékkal
állítanak be a Nemzeti Múzeumba, amelyek családjuk forradalomhoz
kapcsolódó történetére emlékeztetik őket, s ajánlják fel azokat gyűj-
teményeink számára. És olyan hozadéka is van a kiállításnak, hogy
újabb és újabb rejtett képek bukkannak elő művészek hagyatékából,
amelyeket mi jó szívvel próbálunk beilleszteni koncepciónkba. Így éli
egy modern (?), időszaki kiállítás a mindennapjait.

A kiállítás *második termében* állítottuk ki az egyik legjelentősebb

1. Pázmándy István: Parlament (3.), 1956
2. Dávid Kiss Mária: Félelem (Angst), 1959
3. Veress Pál: Maléter, 1956
4. Nagy Éva: Arcok a lágerben (10.), 1959
5. Baranyay András: 1956/3. (Halottak a Kossuth téri vérengzést követően)
6. Marosán Gyula: Az első zsákmányolt orosz tank, 1957

'56-os témájú, külföldi alkotást, amelyet kisebb kutatómunka után sikerült „becserkészünk” és kölcsönkérnünk Nizzából. Marc Chagall *Mère et enfant* (Anya gyermekével) című litográfiájáról van szó, amelyet Oskar Kokoschka és lengyel alkotók művei vesznek körbe.

Chagall művével szemközt egy huszonhat darabból álló, nagyszerű sorozatban gyönyörködhetnek az érdeklődők. Amberg József, a neves grafikus művei ezek, amelyeket András Tiborhoz hasonlóan az utcán (a Józsefváros utcáin) készített. Pontosabban az utcán grafikai vázlatokat, illetve egészen fényképszerű ceruzarajzokat alkotott, amelyeket felhasználva otthonában csodás színvilágú akvarelleket hozott létre. Mindösszesen hetvenhét képet alkotott, s ezeknek történeti értéke is jelentős, hiszen mind a helyszíneket, mind az időpontokat rögzítette művein.

Továbbhaladva a terem vége felé a nézők „áthaladhatnak” az andai hídon, át a szögesdrótok között, egyenesen Ausztriába érkezve, ama képek közé, amelyek már a menekülttáborokban, az emigrálni kényszerült művészek keze nyomán készültek. E képek mind a menekülés drámai óráit, mind a táborok lakóinak szomorú mindennapjait tárják elénk. Nagy Éva akvarelleji és Marosán Gyula grafikai önmagukért beszélnek.

A *harmadik, fekete terembe*, a megtorlás és a hazugság termébe egy jókora kulcslyukon át jutunk. Itt láthatjuk Görgényi István két alkotását, az *Ítéletet* és a *Kivégzést*, amelyek alig-alig reprezentálják a tatabányai művész jelentős, 1956-os témájú sorozatát. Görgényi alkotásainak érdekessége, hogy a festő a levert forradalomról szóló műveinek néhány darabját, a képek elkészülte után, tájképek alá rejtette, így tüntetve el a hatalom szeme elől. Minderre csupán 2005 után derült fény, amikor hatalmas gyűjteménye egy magángyűjtő birtokába került, aki restaurálni kezdte az életművet.

E teremben kettéválik a narráció. A bejárat felőli oldalon a megtorlást leleplezni szándékozó képek kaptak helyet, többnyire külföldön alkotó magyarok reflexiói a kádári megtorlás első éveiről. A kijárat felőli oldalon viszont olyan, már régebb óta a múzeum tulajdonában levő, ugyancsak sosem (vagy alig) bemutatott képek kerültek fel a fekete falakra, amelyeket a Kádár-rendszert kiszolgáló, a forradalmat ellenforradalmi színben feltüntető művészek szignóztak. Így többek közt Ék Sándor, Váli Zoltán és Szilágyi Jolán (Szamuely Tibor felesége) grafikáinak sötét, többnyire hazug, vagy féligazságokkal dolgozó kontúrjain keresztül tekinthetünk be a *másik oldal* gondolatvilágába.

A *negyedik terem* elején a Kádár-címer születésének lehetünk tanúi: 1957 tavaszán Légrády Sándor grafikust erőszakkal tartották fogva az állambiztonság emberei, hogy öt nap alatt új címet alkosson. Vázlatai érdekesek, hiszen több kezdeti rajzán a címerekbe beszőtte az 1956-

os évszámot is. Nem meglepő, hogy a hatalom nem ama terveket válsztotta.

A terem közepén monumentalitásában és dekorációjában már-már ironikus enteriőrt láthat a látogató: egy ferde sakkasztalán Kádár János eredeti íróasztalát és néhány, egyéb bútort állítottuk ki, amelyek egykor a pártfőttkár dolgozószobájának tartozékai voltak. A ferde sakkasztala szimbólum: egyrészt Kádár labilis hatalmi helyzetére utal, amikor a magyar társadalom ellenállása, a párttagság elvárásai és a szovjet vezetés figyelő tekintete előtt kell végigjárnia a partit, másrészt Kádár három szenvedélyének egyikére, a sakkozásra utal. (A másik kettő a dohányzás és a vadászat.)

E teremben néhány kisplasztikai alkotást láthatunk, többnyire kádárista nézőpontból készült, a forradalmat ellenforradalomként bemutató műveket, illetve a két legfontosabb, a kommunista hatalom által rendelt, 1956 kommunista mártírjainak emléket állító szobrának kismintáját: a Kalló Viktor által jegyzett, az egykori Köztársaság téren álló mártíremlékmű szoboralakját (1960), illetve a Kerepesi temetőben létrehozott Munkásmozgalmi Mauzóleum szoborcsoportját (Olcsai-Kiss Zoltán, 1959).

Ugyanebben a teremben, kifelé haladva Kondor Béla két, monumentális festményében gyönyörködhetünk (*A forradalom anyala*, illetve a *Forradalom* című képekben, mindkettő 1959-ben készült.) A kijáratnál pedig tizenegy remek Szalay Lajos-grafika tárul a nézők szeme elé, a világhírű, abban az időben Argentínában alkotó művész megrendítő sorozatot készített a forradalomról és a megtorlásról. Ebben a teremben is megvalósult a megtorlás termében tudatosan felvállalt kurátori koncepció: a forradalmi és az ellenforradalmi képzőművészeti alkotásoknak mintegy szembeállításuk minden különösebb kurátori kommentár nélkül, csupán apró jelzések segítségével próbál fogódzót nyújtani a látogatók számára a befogadásban és a véleményalkotásban.

Az *utolsó terembe* lépve az 1980-as évektől a 2006-os emlékévig terjedő időszak művészi reflexióit állítottuk ki, középpontban néhány, a híres 1989-es emlékműpályázaton részt vett makettel. Ez minden idők egyik legjelentősebb, magyar művészeti pályázata volt, amely célja szerint a 301-es parcellában kívánt méltó emléket állítani a forradalom mártírjainak. A pályázatra kilencvenöt nevezés érkezett, kiállításunkon az első és a második helyezett mellett még három mű látható.

Továbbhaladva három vitrinben az emigráció által veretett 56-os emlékérem-sorozatokban gyönyörködhetnek a látogatók, míg a folyosótérmet egy óriás fotó, a Nagy Imre és társai újratemetésére feketébe öltöztetett Mücsarnok homlokzatának képe zárja, hátoldalán egy Márai-idézzel: „Ilyen nagy dolog a Szabadság?”

Szélfúttá levél

A *Szélfúttá levél* Falusi Márton költő, író első, színpadi munkája. A drámát az ifjú szerző *Mensáros László* naplója és emlékezései alapján írta. Falusi lírai dokumentumjátékát a 2016. október 14-ei ősbemutató előtt a debreceni Csokonai Színház műsorfüzete az alábbi mondatokkal ajánlotta a nagyközönség figyelmébe:

„Az '56-os forradalom és szabadságharc 60. évfordulóját a Debrecenben történtek felidézésével ünnepeljük színházunkban. A debreceni események megelőzték a pestieket, itt előbb vonultak fel a Simonyi úton át a Kossuth térre. A felvonulók közül még életben vannak néhányan, őket filmbetétekben szólaltatjuk meg. A cselekmény fő vonala

Mensáros László '56-os szerepét idézi, ő volt a Forradalmi Bizottság elnöke. Óvta a társulatot a túlkapasoktól, a felesleges vérontástól, mérsékletre intett, később mégis perbe fogták és elítélték: kihallgatását és tárgyalását jegyzőkönyvek alapján dramatizáljuk. A börtönszínházi történeteket Tolnay Klári emlékezéseiből ismerjük: Mensáros a kultúrestek jeleneteit, sanzonjait, verseit börtönbeli társával, Darvas Ivánnal jelenítette meg. A színész életének fontos momentuma, hogy a börtönben gyónt az egyik börtöntársának, egy plébánosnak. Mensáros és Darvas története a 301. parcella avatása idején ér véget. Ők olvasták fel a kivégzettek neveit a Hősök terén, Budapesten.”

FALUSI MÁRTON

GONDOLATOK A SZÉLFÚTTA LEVÉL CÍMŰ DRÁMA ELÉ

Történelmi személy életéről színművet írni legalább annyira kockázatos, mint amennyire megtisztelő feladat. Az írói fantáziának szigorú határt szabnak a tények, miközben éppen a drámai helyzetek kidolgozásához nélkülözhetetlen adalékokat, a belső késztetéseket, mozgatórugókat rendszerint csak latolgatjuk. Árnyalja az összképet, hogy *Mensáros László* a közelmúlt nagy alakja; sokak számára nemcsak emberi és színészi tekintély, hanem kolléga, barát és édesapa is. Vajon könnyebb, vagy nehezebb a *valóság feltárása*, ha a kortársak személyes beszámolóira is hagyatkozhatunk? S vajon a vérbeli dráma, a *valóság égi mása* – még ha megtörtént eseményekre épül is – ragaszkodhat-e az e világi kötöttségekhez anélkül, hogy művészi szándékait csorbítaná?

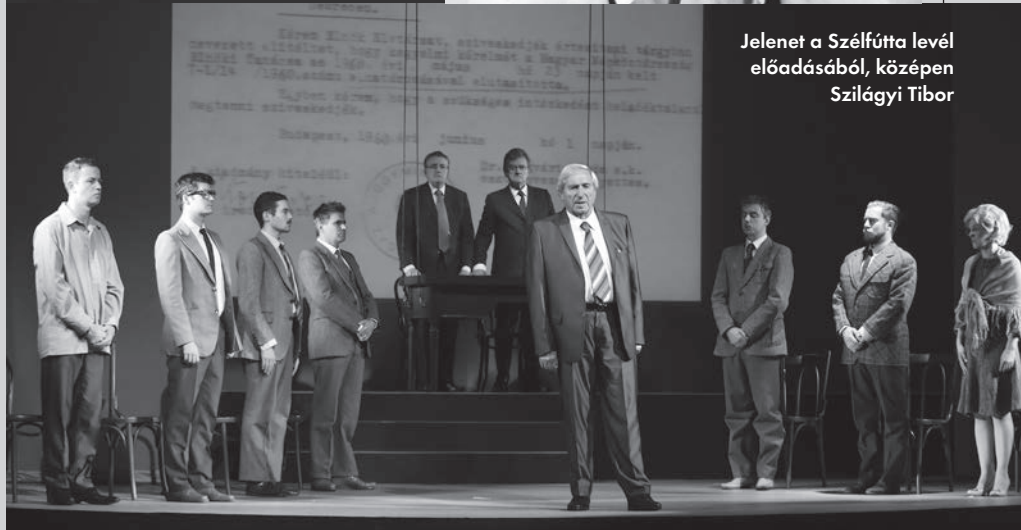
Csikos Sándor rendező már kész koncepcióval keresett meg, s kért fel a drámaírára. Erwin Piscator színháza lebegett a szeme előtt. Piscator merész formai újításként az eredeti dokumentumokat az előadás menetébe, korának új médiumát, a mozgóképet pedig eszköztárába illesztette. Csakhogy amit a német rendező az agitációnak, a politikai meggyőzésnek rendelt alá, afféle modern misztériumjátékra is lehetőséget kínál. Nem nehéz tetten érni, amint a mai rendezés fricskát mutat: Piscator (akárcsak Brecht vagy Benjamin) az avantgárdot a kommunizmus szolgálatába állította, míg a *Szélfúttá levél* a szovjetellenes népfelkelés egyik, debreceni epizódját ábrázolja piscatori módon. Itt jegyzem meg, hogy a színpadra adaptált mű nagymértékben különbözik az eredetileg megírt változattól, az

Falusi Márton

Mensáros László,
1956

Jelenet a *Szélfúttá levél*
előadásából, középen
Szilágyi Tibor

irodalmi alpanyagtól; a „misztérium” jellege kevésbé nyomatékos avégett, hogy követhetőbbé, egységesebbé és célratörőbbé váljék. A színpad hármas tagolása – a Gondolat, a Sors és a Cselekmény színpadai – határozottan jelzi, hogy a dokumentumokra támaszkodó darab nem süpped bele a valóságosság naiv óhajtságába. A korszellem eszméi, a szabad emberi cselekvés ereje és a társadalmi meghatározottságok egyszerre lépnek fel, szagatják szét az emberi pszichét. Mégis óvakodtam attól, hogy a darab „szájbarágós” vagy kinyilatkoztatásszerű legyen. Elvégre a szereplők kitaláltak, még ha létező személyek képmásai

letéteményeseként a periratok sem hagyhatók figyelmen kívül ilyen esetben.

Mensáros drámabeli élete nem csupán egy pályafutás *rekonstrukciója*; a személyiségfejlődésről és a nemzeti önismeretről tanúskodik. Ezt a nézőpontot még csak kutatnunk sem kellett különösebben: memoárjában és interjúiban a színész maga is valódi drámai feszültségívet von élete fölé, amely az egyéni sorsot a közösségi sorsba kapcsolja. Az idős és az ifjú Mensárosnak a színpadon egyszerre jelen levő, megkettőzött karakterét nem csak az emlékezés alaphelyzete követelte ki. Mindnyájunkban folyton összecsap az egyé-

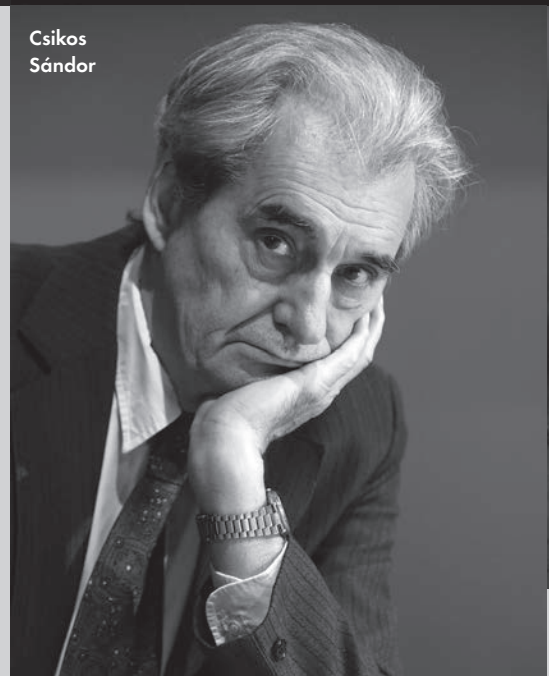
Jelenetek az előadásból, középen Kubik

is; nem sátáni, de nem is angyali figurák. Számomra ez volt a dráma *írói tétje*: Mensáros László forradalmi szerepvállalásáról és meghurcolásáról úgy kell „mesélnünk”, hogy az irodalmi mű Mensárosra nem azonos a néhai színésszel, mégsem adható a szájába olyasmi, ami a néhai színéستől idegen lett volna. Nincs szükségünk mesterkélt színpadi fogásokra az „elbizonytalanítás” kedvéért: a diktatúra mindent és mindenkit elbizonytalanított önmagában, hozzá viszonyítva – mégpedig hozzá *kellett* viszonyítani – a művészet és a hit, az egyén és a hívő közösség tagja egyaránt megalázó alkupozícióba kényszerült. Megkönnyítette a dolgomat Mensáros filozofikus, sőt önelemző lelkialkata. Naplója a pallérozott elméjű, könnyed stílusú, magyar emlékiratírók sorába emeli. Ezen kívül a szabadon és gondosan kimunkált pódiumműsorok a művek által a színész hitvallásáról is árulkodnak. Aztán kézbe vettem Ablonczy László Mensáros-kötetét, amelynek címe – „*Szélfúttá levél...*” – ez egyszerismind az előadás címe is. De a pályatársak visszaemlékezései, sőt a kulturális emlékezet megbízhatatlan, ámde hivatalos

niség, a szabad akarat a közösség és a sors adottságaival. Mensárost családi származása miatt rúgják ki a főiskoláról, édesanyját internálják. Illegális határátlépés kísérlete miatt már fiatalon megismerkedik a börtönnel. Téri Árpád igazgató a csapnivaló káderlap ellenére is befogadja Debrecenben, róla Mensáros haláláig őszinte elfogódottsággal nyilatkozott. A színész szinte belesodródik az 1956-os forradalom debreceni eseményeibe, alkatilag nem forradalmár és nem vezéregyéniség; a társulati üléseken mégis keményen fellép az erkölcsös cselekvés jegyében. Ünnepezt színészként indul ellene a hosszú büntetőeljárás, a *circus juris*, amely ugyan a jegyzőkönyvekből tisztességesnek látszik, ám forgatókönyvét elejétől végéig az elnyomó hatalom, az önkény fejleszti. Kisstíliú bosszúállók, féltékenyek és megfélemlítettek tanúskodnak hamisan a vádlott terhére. A megtorlás azonban másokat is utolér; Mensáros a börtönben találkozik Darvas Ivánnal, akivel hamarosan színjátszókört szerveznek. Tolnay Klári viszi be a megrendelt szövegek könyveket az előadásokhoz, s ő tisztítja odakint két elítélt színészpartnerének

Csikos Sándor

alsóneműjét. A vallásos neveltetésű színész fizikai szabadságától megfosztva részesülhet a hit igazi adományában. „Templom, parlament, kánpad: megannyi színpad” – írja híres

versében Illyés Gyula (*Egy mondat a zsarnokságról*). Mensáros Lászlónak mindegyik „színpadon” helyt kellett állnia: nemcsak a szellemi szférában elkülönülő Gondolat, Sors és Cselekmény színpadain, hanem a színházban, a forradalmi bizottmányében és a börtönében is. Az együvé tartozás magasztos

élményét egy titkos, börtönbeli szentgyónás alkalmával, valamint a 301-es parcella avatásán tapasztalta meg. A forradalom mártírjainak ünnepélyes újratemetése, rehabilitálása felcsillantja számára az új közösségalapítás reményét. E rítus ösképe voltaképpen a templomi *kegyelem* és a színházi *katarzis*. Gondol-

SZEREPLŐK:

A *Szélfúttá levél* 2016-os, októberi bemutatójának szereposztása a debreceni Csokonai Színházban:

Id. Mensáros László:

Szilágyi Tibor *m. v. Kossuth- és Jászai-díjas*

Ifj. Mensáros László:

Janka Barnabás

Tolnay Klári:

Kubik Anna *Kossuth- és Jászai-díjas*

Losonczy Géza, Király:

Csikos Sándor *Jászai-díjas, Érdemes Művész*

Darvas Iván, Für Lajos:

Kovács András *e. h.*

Téri Árpád, Pap:

Téri Sándor *m. v.*

Fegyőr, Claudius:

Bicskei István *m. v.*

Mensáros anyja, Titkár, Gertrúd:

Vékony Anna

Izgága:

Vranyecz Artúr

Párttitkár:

Pál Hunor

Bíró:

Miske László

Védő, Színészkirály:

Mercs Máté

Ügyész:

Diószeghy Iván *m. v.*

Nemzetőr 1. :

Tisza Lajos

Nemzetőr 2. :

Lezó Ádám

Színészkirálynő:

Monoki Fanni

Közreműködnek: az Ady Endre Gimnázium drámatagozatos diákjai.

juk csak végig, hogy az antik Hellász városállamai milyen fontos szerepet szántak a drámai sorstudat formálásának! A modern, európai állam pedig eszmeileg a keresztény liturgia, az Oltáriszentség közösségéből keletkezett. A színészóriás hitere a templomon, magyarságára az országházon kívül döbönt rá. A Cselekmény színpada csakugyan döbbenetes felismeréseket köszönhet a Sors és a Gondolat színpadának.

A tudósok úgy tartják, hogy a történelem objektív, hiszen az események csupán egyféleképpen játszódnak le, következnek be, a rá való emlékezés viszont – akár az individuumé, akár a közösségé – szubjektív, mert tényeit a (jó vagy rossz) lelkiismeret állítja össze. Ahhoz tehát, hogy történeteinket hitelesen el tudjuk mesélni, a száraz adatok ismereténél nem torpanhatunk meg. A *Szélfúttá levél* című dráma talán nem is egy kiemelkedő egyéniség életét viszi színre, inkább azzal a kérdéssel szembesít, hogy *Ezerkilencszázötvenhat*nak a lassacsán megállapodó történelmi sodrásán túl vajon létezik-e közös emlékezete. ♣